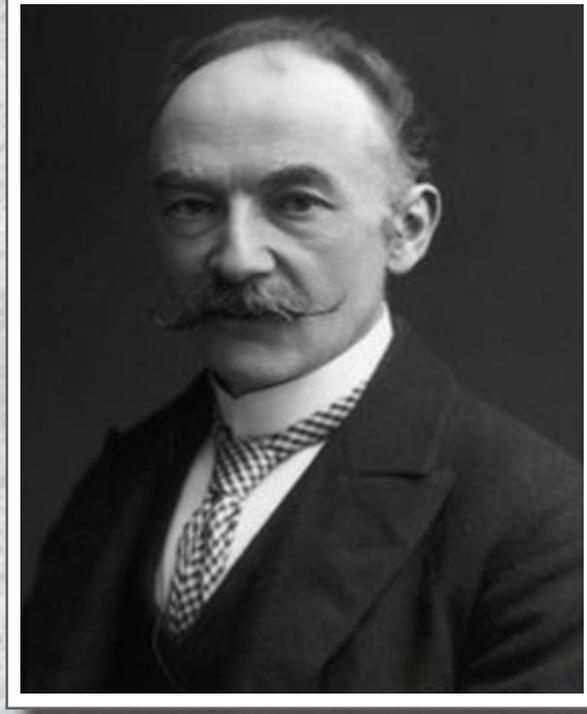

ટોમસ હાર્ડી

Thomas Hardy – ૧૮૪૦-૧૯૨૮

બાંધકામના વ્યવસાયી પિતાને ઘેર જન્મ. સ્થપતિ સાથે તાલીમ અને આર્કિટેક્ટર ક્ષેત્રે ભણાતર. કથળતી તબિયતને લીધે ગ્રામીણ વિસ્તારમાં સ્થાયી થયા. પ્રખ્યાત નવલકથાકાર અને કવિ. લખાણમાં નિરાશાવાદ અને કરુણ તત્વ જોવા મળે. વિક્ટોરિયન યુગ એટલે વિલાયતની ઔદ્યોગિક ચઢતીનો સમય. એના પ્રત્યે જૂનાં મૂલ્યોના હાસને લીધે કવિની નફરત, અને એ અરસામાં ગ્રામીણ લોકની કથળતી સ્થિતિ પ્રત્યે કવિ અતિ ચિંતિત.

Nature's Questioning

When I look forth at dawning, pool,
Field, flock, and lonely tree,
All seem to gaze at me
Like chastened children sitting silent in a school;

Their faces dulled, constrained, and worn,
As though the master's ways
Through the long teaching days
Their first terrestrial zest had chilled and overborne.

Upon them stirs, in lippings mere
(As if once clear in call,
But now scarce breathed at all) –
We wonder, ever wonder, why we find us here.

Has some Vast Imbecility,
Mighty to build and blend,
But impotent to tend,
Framed us in jest, and left us in hazardry?

Or come we of Automaton
Unconscious of our pains?...
Or are live remains
Of Godhead dying downwards, brain and eye now
gone?

Or is it that some high Plan betides,
As yet not understood,
Of Evil stormed by Good,
We the Forlorn Hope over which Achievement
strides?"

Thus things around. No answerer I...
Meanwhile the winds, and rains,
And Earth's old glooms and pains
Are still the same, and Life and Death are
neighbours nigh.

(1898)

પ્રકૃતિ અંગે પ્રશ્નો

જ્યારે મળસકે કરું છું દષ્ટિપાત
ત્યારે તળાવડી, એકાકી વૃક્ષ, ખેતર, પશુઓનું ટોળું,
બધાં મને તાકી રહે છે
જાણે કે વઢ ખાધેલાં બાળકો વર્ગમાં ન બેઠાં હોય ચૂપ;

એમનાં મોં નીરસ, અસ્વસ્થ, અને થાકેલાં છે,
ભણતરના લાંબા દિનોમાં શિક્ષકની રીતથી
આરંભનું એમનું પાર્થિવ જોમ
ટાઢું પડી દબાઈ ગયેલું લાગે છે.

એમના હોઠ સહેજ થરકે છે
(જાણે કે એક વખતનો એમનો સ્પષ્ટ સાદ
હવે તો સહેજ ગુસપુસ જ છે) –
અમે અહીં ક્યાંથી આવી પડ્યા અમને થયા કરે છે.

જંગી પાયે રચાઈ અને (ભણતરમાં) પેસી ગઈ
શું કોઈ વિરાટ મૂર્ખાઈ,
અમને કેળવવામાં અસમર્થ,
મજાકમાં અમને ઘડી, જોખમમાં છોડી ગઈ?

કે અમારી પીડાથી અનભિજ્ઞ અમે યંત્રોની પેદાશ છીએ?
નીચલી તરફ થતા ઈશ-મસ્તિષ્કના થઈ રહ્યા અંતના,
જેણે નેત્ર અને મગજ ગુમાવી દીધાં છે
શું અમે જીવિત અવશેષો છીએ?

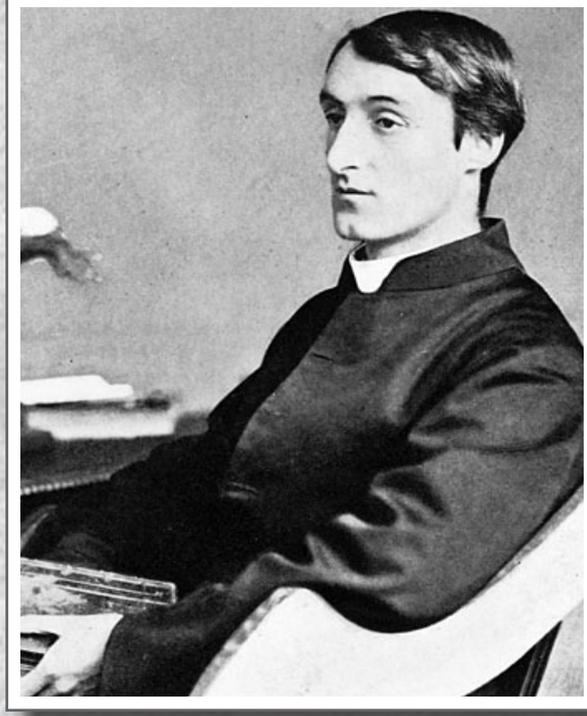
કે અમારી સમજ-બહારની કોઈ ભવ્ય યોજના રચાઈ છે,
અનિષ્ટ પર ચડાઈ કરી રહેલું કોઈ શુભ,
અને અમે એક નિરાધાર આશા સેવેલી છે
જેના પર સિદ્ધિ ફાળ ભરી રહી છે?

મારી પાસે જવાબ નથી કે આસપાસ આવું કેમ છે...
હજી અકબંધ છે મરુતો, વર્ષાઓ, અને પૃથ્વીની
પુરાણી પીડાઓ અને ગ્લાનિ,
અને જીવન-મરણ સમીપ જ છે.

નોંધ: આપણે ત્યાં પણ 'સોટી વાગે ચમ ચમ અને વિદ્યા આવે ઘમ ઘમ'નો દોર નહોતો ? નથી ? બાળકને કરમાવતી શૈક્ષણિક પદ્ધતિ આપણે ફગાવી ન શકીએ ? મોન્ટેસરી પદ્ધતિ તો દક્ષિણ ભારતમાં હજારો પ્રાથમિક શાળાઓમાં પ્રવૃત્તિ-આધારિત શિક્ષણને નામે પ્રચલિત થઈ છે, જેમાં બાળક મુખ્યત્વે પોતાની રીતે અને બીજાં બાળકોની મદદથી શીખે છે અને શિક્ષક સલાહકારનો ભાગ ભજવે છે.

જેરાઈ મેન્લી હોપકિંસ

Gerard Manley Hopkins – ૧૮૪૪-૧૮૮૯

વીમાના વ્યવસાયમાં રોકાયેલા પિતાને ત્યાં જન્મ. ઓક્સફર્ડ વિશ્વવિદ્યાલયમાં અભ્યાસ. કેથલિક ધર્મ અપનાવ્યો અને જેસુઇટ થઈ પાદરી બન્યા. ડબ્લિન શહેરના વિશ્વવિદ્યાલયમાં મૃત્યુ પર્યંત ગ્રીકના અધ્યાપક રહ્યા. વિક્ટોરિયન યુગના મહાન કવિ ગણાયા છે, પણ એમની શૈલી એમના જમાનાના કવિઓની શૈલીથી એટલી જુદી હતી કે એમનાં ઉત્તમ કાવ્યો એમની હયાતીમાં પ્રકાશિત ન થયાં. પહેલા વિશ્વયુદ્ધ પછી જ ખ્યાતિ પામ્યાં. પાદરી બનતા એમણે એમની કવિતાઓ બાળી નાખી, અને ઘણાં વર્ષો સુધી લખી નહીં. એમના મૃત્યુ પછી ત્રીસ વર્ષે એમના મિત્ર રૉબર્ટ બ્રિજિસે એમની કવિતા પુસ્તક રૂપે છાપી.

I Wake and Feel the Fell of Dark

I wake and feel the fell of dark, not day.
What hours, O what black hours we have spent
This night! what sights you, heart, saw; ways you
went!

And more must, in yet longer light's delay.

With witness I speak this. But where I say
Hours I mean years, mean life. And my lament
Is cries countless, cries like dead letters sent
To dearest him that lives alas! away.

I am gall, I am heartburn. God's most deep decree
Bitter would have me taste: my taste was me;
Bones built in me, flesh filled, blood brimmed the
curse

Selfyeast of spirit a dull dough sours. I see
The lost are like this, and their scourge to be
As I am mine, their sweating selves, but worse.

(1918)

જાગીને અંધકારની જુલમી કૂરતા અનુભવું છું

જાગીને અંધકારની ન કે દિનની જુલમી કૂરતા અનુભવું છું.
કેવા કલાકો, ઓ કેવા કાળા કલાકો આપણે રાતે ગાળ્યા છે
ઓ હૃદય! તેં શું જોયું; કેવી દિશાઓમાં તું ભમ્યું!
પ્રકાશના પ્રલંબ વિલંબ પહેલાં સહેવાનું છે હજી વધુ.

સાક્ષીએ આ કહ્યું છું. પણ જ્યાં હું વાત કરું છું કલાકોની
તો જાણવાનું વર્ષોની, વાત આખા જીવનની.
અને મારી વ્યથા એ અગણિત ચીખો છે,
ઓ દૂર રહેતા પ્રિયતમ સખાને લખેલા મૃત પત્રો જેવી.

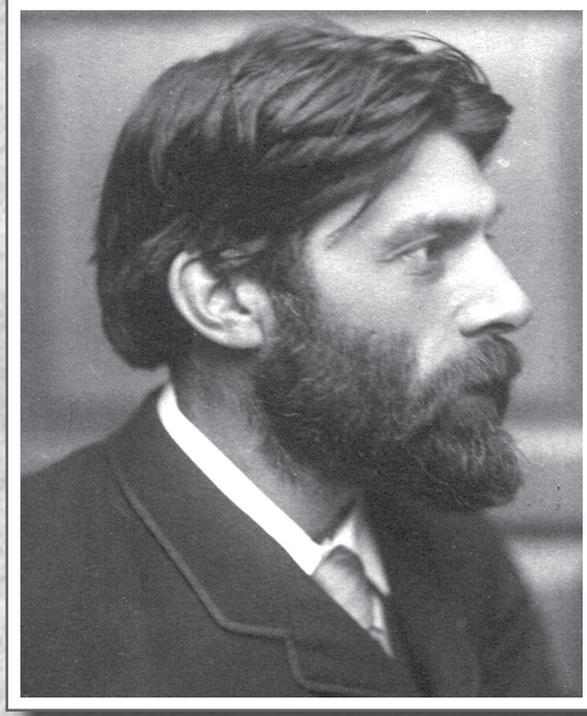
હું મનદુઃખ છું, હું આઘાત છું.
ઈશનો ગૂઢતમ કડવા હુકમનો મને સ્વાદ છે; હું જ મારો સ્વાદ છું;
મારાં હાડ, માંસ, રુધિરથી શાપ છલકાય છે.

જીવન-તત્ત્વના સ્વ-આથાથી નીરસ કણક ખાટી થઈ જાય છે.
જોઉં છું કે, જેમ હું છું તેમ, ખોવાયેલાં આવાં હોય છે, અને
એમનાં તત્ત્વો પણ વધુ આકરી રીતે એમને ફટકા મારી રહ્યાં છે.

નોંધ : કાવ્યમાં ઈશ્વરના કડવા હુકમનો ઉલ્લેખ છે. તો એ કયો હુકમ? ઈશ્વરના આદેશનું ઉલ્લંઘન કરવા અર્થે આદમ અને ઈવાને આપેલો
ઈડનના બાગને છોડી જવાનો તો નહીં?

રોબર્ટ બ્રિજસ

Robert Bridges – ૧૮૪૪-૧૯૩૦

જમીનદારના દીકરા હતા. વિલાયતની પ્રખ્યાત ઈટન શાળા અને ઓક્સફર્ડ વિશ્વવિદ્યાલયમાં ભણ્યા હતા. પછી દાકતરી કરી. ગ્રામીણ વિસ્તારમાં માંદગીને લીધે નિવૃત્તિ લીધી. તે પછી પુરજોશથી સાહિત્યમાં ઝંપલાવ્યું. પ્રાચીન ગ્રીક અને લૅટિન સાહિત્ય માટે ઘણી રુચિ. પહેલા વિશ્વયુદ્ધ વખતે એમના દીકરાની ઈજાઓથી પ્રભાવિત થયા હતા અને ઘણું જોશીલું દેશપ્રેમી સાહિત્ય રચ્યું હતું. વિલાયતના 'નોબલ લૉરિયેટ' તરીકે પંકાયેલા. જેરાડ મેન્લી હોપકિંસના ખાસ મિત્ર હતા.

Low Barometer

The south-wind strengthens to a gale,
Across the moon the clouds fly fast,
The house is smitten as with a flail,
The chimney shudders to the blast.

On such a night, when Air has loosed
Its guardian grasp on blood and brain,
Old terrors then of god or ghost
Creep from their caves to life again;

And Reason kens he herits in
A haunted house. Tenants unknown
Assert their squalid lease of sin
With earlier title than his own.

Unbodied presences, the pack'd
Pollution and remorse of Time,
Slipp'd from oblivion reënact
The horrors of unhouseld crime.

Some men would quell the thing with prayer
Whose sightless footsteps pad the floor,
Whose fearful trespass mounts the stair
Or butts the lock'd forbidden door.

Some have seen corpses long interr'd
Escape from hallowing control,
Pale charnel forms—nay ev'n have heard
The shrilling of a troubled soul,

That wanders till the dawn hath cross'd
The dolorous dark, or Earth hath wound
Closer her storm-spredd cloke, and thrust
The baleful phantoms underground.

(1925)

નીચું બેરોમીટર

દક્ષિણનો વા વધીને વાવંટોળ બન્યો છે,
ચાંદાની આડે વાદળો દોટ મૂકી રહ્યાં છે,
ઘરને ધોકા પડી રહ્યા છે,
ધુમાડિયું ઘડાકાઓથી ધૂજી રહ્યું છે.

આવી રાતે, જ્યારે વાયુએ
લોહી અને મગજ પરનો એનો રક્ષા કરતો કાબૂ
ઢીલો કરી નાખ્યો છે, પુરાણા આતંકો, દેવના કે પિશાચના,
જીવિત થઈ એમની ગુફાઓમાંથી ચુપકીદીથી બહાર આવે છે;

અને વિવેક જુએ છે કે એને
પ્રેતવાળું ઘર વારસામાં મળ્યું છે.
અજાણ્યા ભાડૂતો એમનો પાપનો ગંદો દાવો
એનાથી પુરાણા હક્ક વડે કરે છે

હાજર હસ્તીઓ દેહ-વંચિત
જેમણે કાળની પોટલીઓમાં પ્રદૂષણ અને પશ્ચાત્તાપ સંઘર્ષા છે
તે વિસ્મૃતિમાંથી છટકી ન માફ કરાયેલા
મૃતકોના ગુનાઓનો ત્રાસ ફરી ઉપજાવે છે.

આ આતંકને, જેનાં અદૃશ્ય પગલાં ફર્શ પર ફરી રહ્યાં છે,
જે ભયાવહ ગેરકાયદે પ્રવેશ કરી દાદરો ચઢી રહ્યો છે,
કે તાળાબંધ નિષેધ દ્વાર પર ઠોકાઠોક કરે છે,
એને કોઈ લોક પ્રાર્થનાથી શમાવવાનો પ્રયાસ કરે છે.

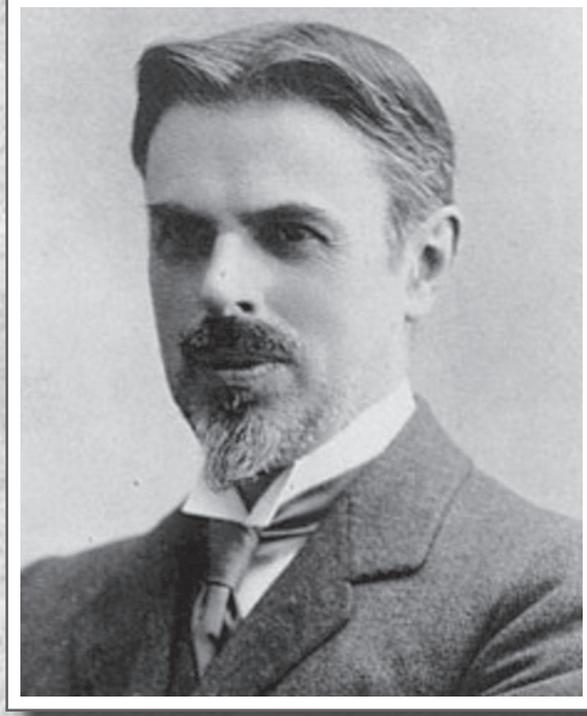
કેટલાકે વર્ષોથી દટાયેલાં મડદાં જોયાં છે
જે પાવન કરતા અંકુશમાંથી છૂટી ગયાં છે,
નિસ્તેજ મડદાલ આકૃતિઓ – અરે, કેટલાકે તો
દુખિયારા જીવની ચીસો સાંભળી છે,

જે રખડે છે ત્યાં સુધી કે પરોઢ
દુઃખદાયક અંધકારને વીધે છે,
કે પૃથ્વી વંટોળથી અસ્તવસ્ત પોશાકને ફરી તસોતસ વીંટે છે
અને ઘાતક ભૂતોને ભૂ હેઠળ ધકેલી દે છે.

નોંધ : હવામાનના નીચા દબાણને લીધે રચાતા વંટોળની વાત કવિ છેડે છે, તે પણ કાળરાત્રિએ અને અવાવરા ઘરના સંદર્ભમાં.

એ. ઈ. હાઉસમેન

A. E. Housman ૧૮૫૯-૧૯૩૬

સોલિસિટરના પુત્ર. ઓક્સફર્ડમાં ભણ્યા હતા. પેટંટ ઓફિસમાં કામગીરી. પ્રાચીન ગ્રીક અને લેટિન સાહિત્યમાં નિપુણ. લંડનના એક વિશ્વવિદ્યાલયમાં અને પછી કેમ્બ્રિજ વિશ્વવિદ્યાલયમાં લેટિનના અધ્યાપક બન્યા. A Shropshire Lad નામનાં કાવ્યો માટે ખ્યાતિ પામ્યા. એમનાં કાવ્યોમાં ગ્રામીણ યુવાનોની નિષ્ફળતાઓ સુંદર અને સચોટ રીતે આલેખાઈ છે.

The Carpenter's Son

Here the hangman stops his cart:
Now the best of friends must part.
Fare you well, for ill fare I:
Live, lads, and I will die.

Oh, at home had I but stayed
'Prenticed to my father's trade,
Had I stuck to plane and adze,
I had not been lost, my lads.

Then I might have built perhaps
Gallows-trees for other chaps,
Never dangled on my own,
Had I left but ill alone.

Now, you see, they hang me high,
And the people passing by
Stop to shake their fists and curse;
So 'tis come from ill to worse.

Here hang I, and right and left
Two poor fellows hang for theft:
All the same's the luck we prove,
Though the midmost hangs for love.

Comrades all, that stand and gaze,
Walk henceforth in other ways;
See my neck and save your own:
Comrades all, leave ill alone.

Make some day a decent end,
Shrewder fellows than your friend.
Fare you well, for ill fare I:
Live lads, and I will die."

(1896)

સુથારનો દીકરો

અહીં ફાંસીગર એનું ગાડું થંભાવે છે.
હવે જિગરી દોસ્તોએ છૂટા પડવાનું છે.
“તમારું ભલું થજો; મારું તો અશુભ થવાનું છે.
તમે જીવો દોસ્તો, મારે મરવાનું છે.”

“અરે, જો હું ઘરે રહી મારા પિતાના ધંધામાં
તાલીમી રહેત,
જો હું મેજ અને કરવતને વળગી રહેત,
તો મિત્રો હું આવી રીતે પૂરો નહીં થાત.”

“કદાચ મેં બીજા કેદીઓ માટે જો
ફાંસીના માંચડા બનાવ્યા હોત,
હું મારા માંચડા પર લટકતો કદી ન હોત,
અરે, જો બૂરું કરવું મેં છોડ્યું હોત.”

“હવે તમે જુઓ મને કેવો અધ્ધર રહ્યા છે લટકાવી,
અને આવતાં-જતાં લોક ઊભા રહી
મને શાપ આપશે એમના મુક્કા હલાવી;
તો આ રીતે બધું વધુ વણસ્યું કમનસીબીથી.”

“અહીં હું લટકું છું અને મારી બન્ને બાજુએ છે
બીચારા બે ચોરી માટે લટક્યા છે:
બધાનું પ્રારબ્ધ તો એક જ છે
પણ વચલો પ્રેમને માટે લટકી રહ્યો છે.”

“સાથીઓ સઘળા, જે ઊભા રહીને જોઈ રહ્યા છો,
હવેથી બીજી દિશાઓમાં ગતિ કરો;
મારી ડોક જુઓ અને તમારી બચાવો:
સાથીઓ સઘળા, બૂરાઈને ત્યજ દો.

“કોઈ દી સારો અંત મેળવજો,
તમારા આ દોસ્તથી વધારે વ્યવહારુ.
તમારું ભલું થજો કારણ મારું બૂરું થઈ ગયું.
હું મરીશ અને જીવજો મારા ગોઠિયાઓ.”

નોંધ: આ કાવ્યમાં સુથારના પુત્ર ઈશુના વધની જગજાહેર વાત છે. રૂઢિચરિત્ર યહૂદીઓએ ઈશુને ફાંસી દેવા રોમન શાસકોને ચઢાવ્યા અને એને ફાંસી અપાઈ. કહેવાય છે કે ઈશુએ રૂઢિચરિત્રોની આલોચના કરી હાથે કરીને આ મૃત્યુ નોતર્યું. કારણ એમની શહાદત ઈશ્વર-શાપિત માનવજાતને મુક્તિ મેળવવા માટે હતી. એમને ફાંસી દીધેલી ત્યારે એમની સાથે બીજા બેને પણ ફાંસી અપાઈ હતી જે બન્ને ચોર હતા.

Epitaph on an Army of Mercenaries

These, in the days when heaven was falling,
The hour when earth's foundations fled,
Followed their mercenary calling
And took their wages and are dead.

Their shoulders held the sky suspended;
They stood, and the earth's foundations stay;
What God abandoned, these defended,
And saved the sum of things for pay.

ભાડૂતી સૈનિકોની સેનાના મૃતકો માટેનો સ્મૃતિલેખ

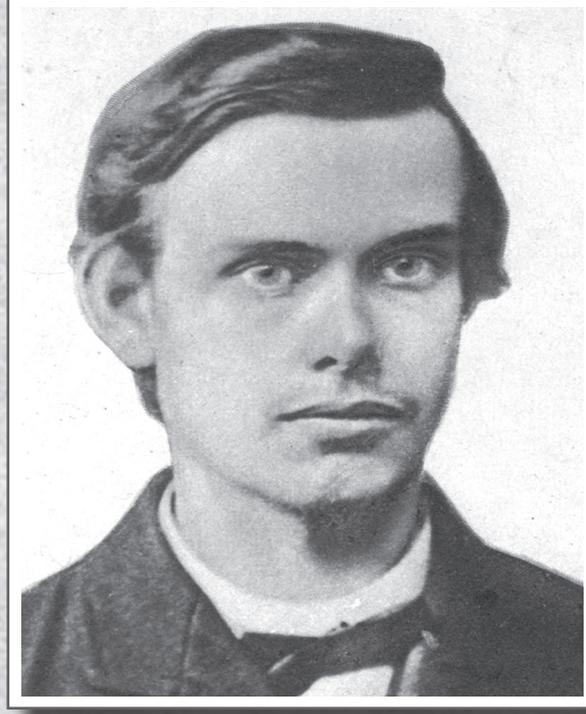
જે દિવસોમાં સ્વર્ગ રહ્યું હતું ગબડી,
ધરાના પાયાઓ ભાગી છૂટ્યા,
ત્યારે ભાડૂતી સૈનિકોએ ફરજનું પાલન કરી,
વેતન લીધું અને પ્રાણ ત્યજ્યા.

એમના ખભાઓ પર આકાશ લટકી રહ્યું;
તેઓ ઊભા રહ્યા તો પૃથ્વીના પાયા ટકી રહ્યા;
આ લોકોએ બચાવ્યું જે ભગવાને ત્યજ્યું,
અને સરવાળે બધું માત્ર વેતન માટે રક્ષ્યું.

નોંધ: સામાન્ય રીતે ભાડૂતી સૈનિકોને લોક તુચ્છકારતું હોય છે. આ કાવ્યમાં એમને નવાજ્યા છે. આપણે ભૂલવું ન જોઈએ કે ભારતના ૮૭૦૦૦થી વધુ સૈનિકો બ્રિટનને બચાવવા બીજા વિશ્વયુદ્ધમાં ખપી ગયા હતા. કવિ આ professionalismને સલામ કરતા લાગે છે.

ફ્રાંસિસ થોમ્પસન

Francis Thompson - ૧૮૫૯-૧૯૦૭

દાક્ટરના દીકરા અને દાક્ટરી ભણ્યા. છવીસ વર્ષે ઘર છોડી સાહિત્યને વર્યા. લંડનમાં ત્રણ વર્ષ રસ્તાઓ પર રહી મજૂરી કરી પેટ ભર્યું. જ્ઞાનતંતુની બીમારીથી છુટકારો મેળવવા અફીણના બંધાણી બન્યા. એક પરિણીત યુગલે એમને થોડા સમય માટે આશ્રય આપ્યો અને એમનાં કાવ્યોનું પહેલું પુસ્તક છપાવી આપ્યું. માંદગી સતાવતી રહેતી. સુડતાલીસ વર્ષે ક્ષયના શિકાર બન્યા. એમનાં ત્રણ કાવ્ય-પુસ્તકો પ્રકાશિત થયાં છે.

The Hound of Heaven

I fled Him, down the nights and down the days;
I fled Him, down the arches of the years;
I fled Him, down the labyrinthine ways
Of my own mind; and in the midst of tears
I hid from Him, and under running laughter.

Up vistaed hopes I sped;
And shot, precipitated,
Adown Titanic glooms of chasmed fears,
From those strong Feet that followed, followed after.

But with unhurrying chase,
And unperturbed pace,
Deliberate speed, majestic instancy,
They beat—and a Voice beat
More instant than the Feet—
'All things betray thee, who betrayest Me'.

I pleaded, outlaw-wise,
By many a hearted casement, curtained red,
Trellised with intertwining charities;
(For, though I knew His love Who followed,
Yet was I sore adread
Lest, having Him, I must have naught beside.)

But, if one little casement parted wide,
The gust of His approach would clash it to:
Fear wist not to evade, as Love wist to pursue.

Across the margent of the world I fled,
And troubled the gold gateway of the stars,
Smiting for shelter on their clanged bars;
Fretted to dulcet jars
And silvern chatter the pale ports o' the moon.

I said to Dawn: Be sudden—to Eve: Be soon;
With thy young skiey blossom heap me over
From this tremendous Lover—

Float thy vague veil about me, lest He see!
I tempted all His servitors, but to find
My own betrayal in their constancy,
In faith to Him their fickleness to me,
Their traitorous trueness, and their loyal deceit.

ઈશ-ધામનો હાઉન્ડ¹ શ્વાન

હું નાહો, એનાથી હું નાહો, રાત્રિઓની રાત્રિઓ, દિવસોના દિવસો
વર્ષોની કમાનો વચ્ચેથી હું નાહો.
મારા મનના ભુલભુલામણી ભર્યા રાહો પર નાહો
મારા આંસુઓ - જે મેં એનાથી છુપાવ્યાં - એમની વચ્ચેથી નાહો
દોડધામ કરતા હાસ્યની ભીતર થઈને નાહો.

દૂર દષ્ટિગોચર આકાંક્ષાઓ પરે નાહો
બીકની ગુફાઓમાં વસતી મહાકાય નિરાશાઓમાં ધસ્યો.
નાહો એ શક્તિશાળી ચરણોથી
જે મારો પીછો કરી રહ્યાં હતાં.

ધીરગંભીર રીતે
સ્વસ્થ ગતિથી
નિશ્ચયાત્મક ચાલે, શાહી તાકીદ સહિત.
એ પડઘાતા પગ પીછો કરતા હતા -
અને એક સાદ એ ડગોથી પણ વધુ દઢતાથી બોલ્યો -
“જે મને દગો દે છે, તે તને પણ દગો દે છે.”

બહાર કાઢેલા ગુનેગારની જેમ હું
લાલ પડઘાવાળી ભાવથી ઊભરાતી
કોતરણીવાળી બારીએથી કરગર્યો;
(હું જાણતો જ હતો એ પ્રેમને જે મારો પીછો કરતો હતો,
પણ એનાથી હું બહુ બીતો હતો કે એને મેળવીને હું બીજું કશું
રાખી નહીં શકું.)

પણ જો એક નાનકડી બારી ઊઘડે તો
એના આગમનના હવાના ઝોકાથી સંઘર્ષ થાય :
ડર જાણતો હતો ન ટાળવા, જેને પ્રેમ જાણતો હતો પીછો કરવા.

જગતની કોર પાર હું નાહો,
અને તારક-વિશ્વનાં સોનેરી દ્વારોના સળિયાઓને
આશ્રય માટે ધણધણાવ્યા;
મીઠા કળશ અને રૂપેરી ગપસપ કરતા ચાંદાનાં ફીકા રંગનાં
બારાંઓ સમીપ ચિંતાઓ વ્યક્ત કરી.

મેં ઉષાને કહ્યું : આવી જ જા. સંધ્યાને કહ્યું : તરત થા;
તારાં આકાશી ફૂલોના તરુણ ઢગ વડે
આ પ્રચંડ પ્રેમીથી મને છુપાવી દે -

તારા અપારદર્શક ઘૂંઘટને મારી આસપાસ વીંટી દે
કે એ મને જોઈ ન શકે!
એ બહુલ હસ્તીના બધા ચાકરોને મેં લોભાવ્યા
પણ બધા વફાદારોએ એના પ્રત્યેની આસ્થા
અને મારા પ્રત્યેની બેવફાઈ
એમની દગાખોર સચ્ચાઈ અને નિષ્ઠાવાન કપટને કારણે
મને દગો દીધો.

To all swift things for swiftness did I sue;
Clung to the whistling mane of every wind.
But whether they swept, smoothly fleet,
The long savannahs of the blue;
Or, whether, Thunder-driven,
They clanged his chariot 'thwart a heaven,
Plashy with flying lightnings round the spurn o' their
feet:—
Fear wist not to evade as Love wist to pursue.

Still with unhurrying chase,
And unperturbed pace,
Deliberate speed, majestic instancy,
Came on the following Feet,
And a Voice above their beat—
'Naught shelters thee, who wilt not shelter Me.'

I sought no more after that which I strayed
In face of man or maid;
But still within the little children's eyes
Seems something, something that replies,
They at least are for me, surely for me!

I turned me to them very wistfully;
But just as their young eyes grew sudden fair
With dawning answers there,
Their angel plucked them from me by the hair.

'Come then, ye other children, Nature's—share
With me' (said I) 'your delicate fellowship;
Let me greet you lip to lip,
Let me twine with you caresses,
Wantoning
With our Lady-Mother's vagrant tresses,

Banqueting
With her in her wind-walled palace,
Underneath her azured dais,
Quaffing, as your taintless way is,
From a chalice
Lucent-weeping out of the dayspring.'

So it was done:
In their delicate fellowship was one—
Drew the bolt of Nature's secrecies.
I knew all the swift importings
On the wilful face of skies;

બધી જ ઝડપી વસ્તુઓ પાસે ત્વરા માગી;
દરેક સૂસવાતા પવનની યાળીઓને મેં ઝાલી.
પણ તેઓ જાણે ઝડપથી અને આસાનીથી
ભૂરાકાશનાં બીડો પર પવનો સરતા હતા;
કે મેઘ-ગર્જનથી ધકેલાઈ
ઝબૂકતી વીજળીઓથી પ્રકાશિત એડીઓ વડે
એના રથને કોઈ અંતરીક્ષ પરથી દોરી જતા હતા -
ડર જાણતો હતો ન ટાળવા, અને પ્રેમ જાણતો હતો પીછો કરવા.

છતાં, ધીરગંભીર અને સ્વસ્થ
પીછો કરતા આવ્યા
નિશ્ચયાત્મક ગતિ અને શાહી દૃઢતા વડે પ્રસ્થાન કરતાં ડગ
અને પડઘાતા પગના ઠેકાથી
પણ ઊંચા નાદે આર્ષ-વાણી સંભળાઈ :
'જે મને આશ્રય નહીં આપે તે તને પણ આશ્રય નહીં આપે.'

સ્ત્રી કે પુરુષના મોં પર જે મેં જોયું પછી
મેં ત્યાં ખોજ બંધ કરી દીધી.
તે છતાં બાળકોની નાનકડી આંખોમાં
કશુંક લાગે છે, કશુંક ઉત્તર દે છે.
તેઓ તો મારે માટે છે જ, ચોક્કસ મારે માટે છે!

હું તેમનાં તરફ આતુરતાથી વળ્યો;
પણ તેમની તરુણ આંખો અચાનક
સૂઝની સમજણો સહિત ચમકી અને
તેમના ફિરશ્તાએ એમને એમના વાળ ઝાલી મારાથી દૂર કર્યાં.

'તો તમે આવો, ઓ બીજાં બાળકો, પ્રકૃતિનાં -
મારી સાથે વહેંચણી કરો (મેં કહ્યું) તમારી નાજુક સોબત;
આપણે હોઠો વડે એકબીજાનું સ્વાગત કરીએ,
આપણે એકબીજાને ભેટી, ઇશુની મા ભેટીએ
આપણી સન્મારી-મા'ના ફરફરતા કેશ સાથે ગેલ કરીએ

એના વાયુની દીવાલોવાળા મહેલમાં ઉજાણી કરીએ.
એના અવકાશી મંચ નીચે,
તમારી નિષ્પાપ રીતે જામમાંથી પીએ તેમ
ઉષાના આગમન વખતે થતું તેજોમય-રુદન પીએ.'

તેમ જ થયું;
હું એમની નાજુક સોબતમાં શામિલ થયો -
ગુપ્ત પ્રકૃતિની કળ ખોલી દીધી.
અવશ્ય હું જાણતો થયો આકાશના સ્વચ્છંદી મોં પરનાં
ઝડપથી થતા ફેરફારોને;

I knew how the clouds arise
Spumèd of the wild sea-snortings;
All that's born or dies
Rose and drooped with; made them shapers
Of mine own moods, or wailful divine;
With them joyed and was bereaven.
I was heavy with the even,
When she lit her glimmering tapers
Round the day's dead sanctities.
I laughed in the morning's eyes.
I triumphed and I saddened with all weather,
Heaven and I wept together,
And its sweet tears were salt with mortal mine:
Against the red throb of its sunset-heart
I laid my own to beat,
And share commingling heat;
But not by that, by that, was eased my human smart.
In vain my tears were wet on Heaven's grey cheek.

For ah! we know not what each other says,
These things and I; in sound I speak—
Their sound is but their stir, they speak by silences.
Nature, poor stepdame, cannot slake my drouth;
Let her, if she would owe me,
Drop yon blue bosom-veil of sky, and show me
The breasts o' her tenderness:
Never did any milk of hers once bless
My thirsting mouth.

Nigh and nigh draws the chase,
With unperturbed pace,
Deliberate speed, majestic instancy;
And past those noisèd Feet
A voice comes yet more fleet—
'Lo! naught contents thee, who content'st not Me.'

Naked I wait Thy love's uplifted stroke!
My harness piece by piece Thou has hewn from me,
And smitten me to my knee;
I am defenceless utterly.
I slept, methinks, and woke,
And, slowly gazing, find me stripped in sleep.
In the rash lustihead of my young powers,

જાણતો થયો કેવી રીતે વાદળ આવે છે
જંગલી દરિયાના છીંકોટા મારતા ફીણ સહિત;
જે જન્મે કે મરે છે અને જેની સાથે
જે કંઈ ઊભું થાય કે પડે છે;
એમને મારા મનની સ્થિતિના સ્થપતિ બનાવ્યા,
કે દૈવી વિલાપના;
એમની સાથે મઝા માણતો અને મૃત્યુની ઉજ્જડતા પણ.
હું સાંજથી તર હતો જ્યારે તે
દિનની મરેલી અલંધ્યતાઓને
એની વાટથી વીંટાળી આગ ચાંપતી.
સવારની આંખોમાં હું હસતો.
બધી ઋતુઓ સાથે જીતનો આનંદ માણતો અને ખેદ પણ,
અંતરીક્ષ અને હું સાથે રડતાં, અને એનાં મીઠાં આંસુઓ
મારાં મરણાધીન આંસુઓ સાથે ભળી ખારાં થઈ જતાં.
એનાં સંધ્યા-હૃદયના લાલ ધબકારની બાજુમાં જ
હું મારું ધબકતું હૈયું ઉખિલ થવા મૂકતો
અને એની સાથે વહેંચતો બન્નેની ભળેલી ઉષ્મા;
પણ એને લીધે નહીં, ના નહીં જ,
મારી માનવીય હોશિયારી ઓછી પડેલી.
મારાં અશ્રુઓ સ્વર્ગના રાખોડી ગાલ પર નિષ્ફળતાથી ભીનાં હતાં.
કારણ આહ! આપણે નથી જાણતા શું એકબીજા બોલી રહ્યા છે,
આ વસ્તુઓ અને હું; અવાજ વડે હું બોલું છું -
તેઓનો અવાજ એ વસ્તુઓના હલનમાં છે;
તેઓ મૌનમાં વાતો કરે છે.
પ્રકૃતિ, બિચારી ઓરમાન મા, મારી તરસ નથી મિટાવી શકતી;
જો મારી તે ઋણી હોય તો નીચે નાખે
પેલો ભૂરા આકાશનો છાતી પરનો આંતરો
અને બતાવે મને એની માર્દવતાનાં સ્તન:
ક્યારેય એના દૂધે મારા તરસ્યા મોંને ધન્ય નહોતું કર્યું.
પાસે અને પાસે આવી રહ્યો છે પીછો
ધીરજથી આગળ આવતો.
ચરણની નિશ્ચયાત્મક ગતિ આગળ વધી -
અને શાહી તાકીદ સહિત.
અને એ પડઘાતા પગોથી વધુ ત્વરાથી આવે છે એક અવાજ-
“જો... જે મને સંતોષતું નથી, તે તને કદી નહીં સંતોષે.”
નિર્વસ્ત્ર હું વાટ જોઉં છું તારા પ્રેમનો ઉગામેલો હાથ!
મારું કવચ તેં ટુકડા ટુકડા કરી મારા પરથી ઉઠારડી નાખ્યું છે
અને થપ્પડ મારી મને ઘૂંટણિયે કર્યો છે;
હું સાવ અસહાય છું.
મને લાગે છે કે હું નિદ્રસ્થ થયો, અને જાગ્યો,
અને ધીમે ધીમે આમતેમ તાકતાં જોયું કે હું સાવ નગ્ન થઈ ગયો
હતો.

I shook the pillaring hours
And pulled my life upon me; grimed with smears,
I stand amidst the dust o' the mounded years—
My mangled youth lies dead beneath the heap.

My days have crackled and gone up in smoke,
Have puffed and burst as sun-starts on a stream.
Yea, faileth now even dream
The dreamer, and the lute the lutaniſt;
Even the linked fantasies, in whose blossomy twist
I swung the earth a trinket at my wrist,
Are yielding; cords of all too weak account
For earth with heavy griefs so overplussed.

Ah! is Thy love indeed
A weed, albeit an amarinthine weed,
Suffering no flowers except its own to mount?
Ah! must—
Designer infinite!—
Ah! must Thou char the wood ere Thou canst limn
with it?

My freshness spent its wavering shower i' the dust;
And now my heart is as a broken fount,
Wherein tear-drippings stagnate, spilt down ever
From the dank thoughts that shiver
Upon the sighful branches of my mind.
Such is; what is to be?

The pulp so bitter, how shall taste the rind?
I dimly guess what Time in mists confounds;
Yet ever and anon a trumpet sounds
From the hid battlements of Eternity;
Those shaken mists a space unsettle, then
Round the half-glimpsed turrets slowly wash again.
But not ere him who summoneth
I first have seen, enwound
With glooming robes purpleal, cypress-crowned;
His name I know and what his trumpet saith.

Whether man's heart or life it be which yields
Thee harvest, must Thy harvest-fields
Be dunged with rotten death?
Now of that long pursuit

Comes on at hand the bruit;
That Voice is round me like a bursting sea:
'And is thy earth so marred,
Shattered in shard on shard?
Lo, all things fly thee, for thou fliest Me!

મારા યૌવનની ઉદ્દડ ઉર્જામાં મેં કલાકોના થંભ હચમચાવી નાખ્યા
અને મારું જીવન મારા પર ગબડાવી દીધું મેલ બાઝેલું,
હું ઊભો છું વર્ષોના પૂંજોની ધૂળ વચ્ચે —
મારું છિન્નભિન્ન થયેલું યૌવન એ પૂંજો નીચે પડેલું છે.

મારા દિવસો તૂટી તૂટી બળીને ધૂમ્ર થઈ ગયા છે,
પરપોટા ફૂટી ઝરણા પર રવિ-આરંભો થઈ રહ્યા છે.
હા, હવે સ્વપ્ન પણ સ્વપ્ન-દ્રષ્ટા માટે નિષ્ફળ થઈ ગયું છે
અને બીન નિષ્ફળ થઈ ગયું છે બીન બજાવનાર માટે.
ગૂંથાયેલી કલ્પનાઓ જેની કળીઓની ઝૂમખાદાર મરોડમાં મેં,
કાંઠે સોંઘું કડું, પૃથ્વીને હીંચાવી,
નમતું જોખી રહી છે; બધાં અતિ અશક્તોનાં દોરડાં પૃથ્વીને
ભારેખમ દુઃખોથી બાંધે છે.

ઓ! શું તારો પ્રેમ એક જંગલી છોડ છે,
જે કદી કરમાતો નથી,
જે કોઈ અન્ય ફૂલોને સાંખતો નથી સિવાય કે પોતીકાં?
ઓ! શું — અનંત ઘડનાર! —
ઓ! શું લાકડાને કોલસો બનાવ્યા પછી જ ચિતરામણ કરશે?

મારી તાજગીની ડગુમગુ વર્ષા ધૂળમાં વાપરી નાખી;
અને હવે મારું હૈયું તૂટેલા ફુવારા સમ છે,
જ્યાં આંસુઓ સુસ્ત પડ્યાં છે, અને નીચે ટપકી રહ્યાં છે

મારા ભીના વિચારો જે નિસાસા પાડતી
મારા મનની ડાળીઓ પર કંપી રહ્યા છે એના પરથી.
આવું છે; શું થશે?
જેનો ગર આટલો કટુ, તો છાલ તો સ્વાદે કેવી હશે?
હું આંખું આંખું કલ્પી શકું છું જે કાળ ભેજવાળા ધૂમ્રમાં આપણને
મૂંઝવે છે;
છતાં વારેવારે રણશિંગું અનંતતાના છુપાયેલા કિલ્લા-રંગ પરથી
વાગે છે;

એ ધૂજતાં ધુમ્મસો એક અવકાશને વિખેરી નાખે છે, પછી
આછા ભાળેલા મિનારોની આસપાસ ધીમે ધીમે ફરી વળે છે.

પણ એના પહેલાં નહીં, જે મને હાક દઈ બોલાવે છે
જેને મેં પ્રથમ જોયો હતો,
જાંબુડા રંગનો દુઃખદ ઝબ્બો પહેરેલો, જેના પર ઘેરા લીલા
સાઈપ્રેસ પાનનો તાજ હતો;
એનું નામ હું જાણું છું અને જાણું છું એના રણશિંગાનું કહેણ.

કોઈ માનવનું હાઈ કે એનો જીવ તને
પાક ધરે છે, ત્યારે શું ખેત સડેલા મૃત્યુની લાદથી
લદબદ જ જોઈએ?
હવે એ લાંબા પીછા પછી

એક ઘેરો સંદેશ સંભળાય છે;
એ અવાજ વિસ્ફોટક દરિયા સમો મને ઘેરી વળે છે :
“અને તારી ભૂમિકાનું શું એટલું પતન થયું છે કે
ભાંગીને ઠીકરા ઠીકરામાં પરિણમી છે?
જો! બધી વસ્તુઓ તારાથી નાસે છે, કારણ તું મારાથી નાસે છે!

'Strange, piteous, futile thing!
Wherefore should any set thee love apart?
Seeing none but I makes much of naught' (He said),

'And human love needs human meriting:
How hast thou merited—
Of all man's clotted clay the dingiest clot?
Alack, thou knowest not
How little worthy of any love thou art!
Whom wilt thou find to love ignoble thee,
Save Me, save only Me?
All which I took from thee I did but take,
Not for thy harms,
But just that thou might'st seek it in My arms.

All which thy child's mistake
Fancies as lost, I have stored for thee at home:
Rise, clasp My hand, and come!
Halts by me that footfall:
Is my gloom, after all,
Shade of His hand, outstretched caressingly?
Ah, fondest, blindest, weakest,
I am He Whom thou seekest!
Thou dravest love from thee, who dravest Me.'

ઓ અવનવી, દયાજનક, નિષ્ફળ હસ્તી!
તને કોઈ શા માટે પ્રેમ અર્પે?
નિર્માલ્યનું કોઈ નહીં માત્ર હું જ હિત જોઉં છું” (એણે કહ્યું),
“અને માનવીય પ્રેમને મેળવવા લાયકાત જોઈએ :
તારી શી લાયકાત -
માટીમાંના બધા ગહાઓમાં સર્વથી સૌથી મેલો ગહો?
ઓહ! તું જાણતો નથી
બીજાના પ્રેમ માટે તું કેટલો ઓછો લાયક છે!
તારા જેવા અધમને પ્રેમ કરવા કોને શોધી શકશે
મારા સિવાય, ફક્ત મારા સિવાય?
જે મેં તારાથી છીનવ્યું મેં લઈ લીધું
ન કે તને હાનિ પહોંચાડવા,
પણ એટલા જ માટે કે તું મારા બાહુઓમાં એને શોધે.
મારા તરસ્યા મોંને ધન્ય નહોતું કર્યું.
આ બધું તારી બાલિશ ભૂલ છે
જે તું વાંછતો અને ધારતો કે ખોઈ દીધેલું છે એ તારે માટે ઘરે
સંઘર્ષુ છે;
ઊઠ, મારો હાથ ઝાલ, અને આવ!”
એ પગરવ મારી પાસે થંભે છે :
શું મારો વિષાદ, ખરેખર માત્ર
મને સાંત્વન આપતા એના લંબાવેલા હસ્તનો પડછાયો જ છે?
“ઓ, મારા પ્રિયતમ, સૌથી અંધ, સૌથી નિર્બળ
તારામાંથી તેં જ પ્રેમને હાંકી કાઢેલો, મને ત્યજીને.
હું જ છું જેને તું શોધી રહ્યો છે!”

નોંધ : થોમ્સન ૩૪ વર્ષનાં હતા અને ક્ષયથી પીડાતા હતા અને અફીણના બંધાણી હતા જ્યારે આ દીર્ઘ કાવ્ય પ્રકાશિત થયેલું. કાવ્યમાં તીવ્ર માનસિક સંઘર્ષ છે : કશાકને પૂર્ણ રીતે સમર્પિત થઈ જઈએ તો આપણને કેટલું બધું જતું કરવું પડે : ‘હું જાણતો જ હતો એ પ્રેમને જે મારો પીછો કરતો હતો, પણ એનાથી હું બહુ બીતો હતો કે એને મેળવીને હું બીજું કશું રાખી નહીં શકું.’ આ કાવ્યમાં સંઘર્ષ છે ઈશ્વરપ્રાપ્તિ માટે કરવું પડતું બલિદાન અને કવિમાનસને પોષતી અદ્ભુત કલ્પનાસૃષ્ટિમાં મુક્તપણે વિહાર કરવાની પ્રબળ ઇચ્છા. આ સંઘર્ષથી ડેન્માર્કના ફિલસૂફ કિર્કગોર્ડ વર્ણવેલો અસ્તિત્વવાદી વિષાદ ઉદ્ભવે છે, પણ ખ્રિસ્તી માન્યતા પ્રમાણે ઈશ્વર તો દૈવી પ્રેમને વાંછતા જીવનો પીછો છોડતો નથી. એને માટે તો ઈશુએ જન્મ લીધો અને માનવકલ્યાણ માટે પોતાનું બલિદાન આપ્યું. પ્રેમને માટે ટળવળતા જીવને ફરી ફરી ઈશ્વર કહે છે : “જે મને દગો દે છે, તે તને પણ દગો દે છે.” “જો... જે મને સંતોષતું નથી, તે તને કદી નહીં સંતોષે.” “તારામાંથી તેં જ પ્રેમને હાંકી કાઢેલો”, “મને ત્યજીને. હું જ છું જેને તું શોધી રહ્યો છે!” કાવ્ય જાજ્વલ્યમાન અને પ્રવાહી શૈલીમાં લખાયું છે. કલ્પનસભર છે. નાટ્યાત્મક પણ છે. એની પહેલી અને છેલ્લી બે કડીઓના અંશ જોઈએ:

‘હું નાહો, એનાથી હું નાહો, રાત્રિઓની રાત્રિઓ, દિવસોના દિવસો / વર્ષોની કમાનો વચ્ચેથી હું નાહો. / મારા મનના ભુલભુલામણીભયો રાહો પર નાહો / મારાં આંસુઓ - જે મેં એનાથી છુપાવ્યાં - એમની વચ્ચેથી નાહો / દોડધામ કરતા હાસ્યની ભીતર થઈને નાહો. / દૂર દૃષ્ટિગોચર આકાંક્ષાઓ પર નાહો / બીકની ગુફાઓમાં વસતી મહાકાય નિરાશાઓમાં ધસ્યો. / નાહો એ શક્તિશાળી ચરણોથી જે મારો પીછો કરી રહ્યાં હતાં.’

‘હવે એ લાંબા પીછા પછી / એક ઘેરો સંદેશ સંભળાય છે; / એ અવાજ વિસ્ફોટક દરિયા સમો મને ઘેરી વળે છે : / “અને તારી ભૂમિકાનું શું એટલું પતન થયું છે કે / ભાંગીને ઠીકરા ઠીકરામાં પરિણમી છે? / જો! બધી વસ્તુઓ તારાથી નાસે છે, કારણ તું મારાથી નાસે છે! / ઓ અવનવી, દયાજનક, નિષ્ફળ હસ્તી! / તને કોઈ શા માટે પ્રેમ અર્પે? / નિર્માલ્યનું કોઈ નહીં માત્ર હું જ હિત જોઉં છું”

“અને માનવીય પ્રેમને મેળવવા લાયકાત જોઈએ : / એ પગરવ મારી પાસે થંભે છે : / શું મારો વિષાદ, ખરેખર માત્ર / મને સાંત્વન આપતા એના લંબાવેલા હસ્તનો પડછાયો જ છે?” / “ઓ, મારા પ્રિયતમ, સૌથી અંધ, સૌથી નિર્બળ / તારામાંથી તેં જ પ્રેમને હાંકી કાઢેલો, મને ત્યજીને. / હું જ છું જેને તું શોધી રહ્યો છે!”